

Вікторія ЗБРИСЬКА,
здобувач вищої освіти ОС «Магістр»
спеціальності «Економіка»
Науковий керівник: **Лариса ЧОРНОБАЙ,**
канд. екон. наук, доцент кафедри менеджменту,
публічного управління та адміністрування
Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»
м. Кам'янець-Подільський

СУБ'ЄКТИ І ОБ'ЄКТИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

XXI століття – час інновацій, нововведень, час високотехнологічного прогресу. Усе це у своєму результаті створює матеріальні та нематеріальні блага, які суттєво полегшують життя усього суспільства. Кожен цей результат створюється за допомогою наполегливої фізичної, а особливо розумової праці людей, які в кінцевому результаті хочуть отримати винагороду за свою працю, витрачений час та використані ресурси. Саме тому існує поняття – інтелектуальної власності, яке закріплює за певними особами їхні права на результати інтелектуальної діяльності у промисловій, науковій, художній, виробничій та інших сферах. До таких активів не можна торкнутися, виміряти чи зважити, але можна купити, продати або використовувати в господарській діяльності підприємства. У них немає матеріальної форми, але вони мають вартість, визнаються в обліку і можуть приносити доходи.

Якщо аналізувати інтелектуальну власність з точки зору законодавства України, то відповідно до ст. 54 Конституції України громадянам гарантується свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності.

Право інтелектуальної власності становить окремий інститут цивільного права. Його норми закріплені у книзі четвертій Цивільного кодексу України – «Право інтелектуальної власності». Відповідно до ст. 418 ЦК України: "Право інтелектуальної власності – це право особи на результат інтелектуальної,

творчої діяльності або на інший об'єкт права інтелектуальної власності". Відносини у суспільстві, у зв'язку із створенням і використанням об'єктів інтелектуальної власності, регулюються системою правових норм, що узагальнено називається правом інтелектуальної власності [2].

Відповідно до ст. 420 Цивільного кодексу України до об'єктів права інтелектуальної власності належать:

1. літературні та художні твори;
2. комп'ютерні програми;
3. компіляції даних (бази даних);
4. виконання;
5. фонограми, відеограми, передачі (програми) організацій мовлення;
6. наукові відкриття;
7. винаходи, корисні моделі, промислові зразки;
8. компоновання (топографії) інтегральних мікросхем;
9. раціоналізаторські пропозиції;
10. сорти рослин, породи тварин;
11. комерційні (фірмові) найменування, торговельні марки (знаки для товарів і послуг), географічні зазначення;
12. комерційні таємниці.

Весь перелік об'єктів інтелектуальної власності можна поділити на чотири групи:

До першої групи законодавство України про авторське право і суміжні права відносить такі об'єкти із вищезазначених: літературні і художні твори, комп'ютерні програми, бази даних, виконання, фонограми, відеограми тощо.

Друга група об'єднує об'єкти права промислової власності, які охороняються патентним правом: винаходи, корисні моделі, промислові зразки.

До третьої групи належать засоби індивідуалізації учасників цивільного обороту, виробленої продукції, а саме: комерційні найменування, торговельні марки, географічні зазначення.

Четверта група об'єктів, яка отримала назву нетрадиційних результатів інтелектуальної діяльності складають: відкриття, компонування інтегральних мікросхем, раціоналізаторські пропозиції, сорти рослин, породи тварин, комерційна таємниця тощо [1].

Розподіл зазначених об'єктів відбувся зважаючи з поділу творчої діяльності на духовну і науково-технічну і утворюють основні відносно самостійні інститути права інтелектуальної власності, які у сукупності складають узагальнююче поняття "інтелектуальна власність".

Об'єктами права інтелектуальної власності можуть бути не тільки результати інтелектуальної, творчої діяльності, а й інші об'єкти, визначені Цивільним кодексом України та іншими законами. До них можна віднести, так звані, засоби індивідуалізації учасників цивільного обігу, товарів і послуг та інші нетрадиційні об'єкти, які прирівняні до об'єктів права інтелектуальної власності. Але вони охороняються правом інтелектуальної власності.

Відповідно до ст. 421 ЦК суб'єктами права інтелектуальної власності є: творець об'єкта права інтелектуальної власності, тобто фізична особа, та інші особи, яким належать особисті немайнові та майнові права на об'єкти права інтелектуальної власності відповідно до чинного законодавства або договору. Якщо об'єкт права інтелектуальної власності створений у результаті інтелектуальної, творчої діяльності кількох фізичних осіб, вони є його співавторами [3].

Творець – це особа, результати інтелектуальної, творчої діяльності якої є або можуть бути визнані об'єктами права інтелектуальної власності. Творцем може бути будь-яка особа, незалежно від віку, стану здоров'я дієздатності та інших ознак. Творцями багатьох об'єктів інтелектуальної власності бувають малолітні і неповнолітні діти та інші недієздатні. Це первинні суб'єкти права інтелектуальної власності, яке на підставі закону чи договору може перейти до інших фізичних чи юридичних осіб – правонаступників – суб'єктів права інтелектуальної власності як похідних.

Таким чином, суб'єкти права інтелектуальної власності поділяються на первинні і похідні. До первинних належать тільки творці – автори творів науки, літератури і мистецтва, виконавці, виробники фонограм і відеограм, автори програм мовлення, винахідники, автори промислових зразків, сортів рослин і порід тварин та інші. До похідних – усі інші особи – правонаступники, до яких право інтелектуальної власності переходить в силу закону чи на підставі договору.

Творцем об'єкту права інтелектуальної власності може бути тільки людина-громадянин України, громадянин зарубіжної країни, особа без громадянства. Первинні суб'єкти можуть бути творцями об'єктів інтелектуальної власності незалежно від віку і стану здоров'я, тобто авторами різного виду творів можуть бути як неповнолітні, так і малолітні діти, обмежено дієздатні і недієздатні. Здатність до творчості не має вікових меж чи обмежень у зв'язку з обмеженою дієздатністю чи недієздатністю творця.

Оцінка творчого внеску при створенні об'єкта інтелектуальної власності є важливою у встановленні кола співавторів, оскільки як первинними, так і похідними суб'єктами права інтелектуальної власності можуть бути кілька осіб. За законом, якщо об'єкт створено творчою працею кількох осіб, то кожна з них є суб'єктом права інтелектуальної власності. Право інтелектуальної власності може також перейти за спадкуванням до кількох осіб.

Особа, яка має виключне право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності, може використовуватися цей об'єкт на власний розсуд, з додержанням при цьому прав інших осіб. У свою чергу, використання об'єкта права інтелектуальної власності іншою особою здійснюється з дозволу особи, яка має виключне право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності, крім випадків правомірного використання без такого дозволу, передбачених законом. У разі якщо право інтелектуальної власності належить кільком особам спільно, його реалізація здійснюється за договором або за спільною згодою між цими особами. Творчий характер створення об'єктів права інтелектуальної власності є загальноприйнятим [5].

Специфікою вирізняється використання об'єкта інтелектуальної власності, який створено у зв'язку з виконанням трудового обов'язку чи на замовлення: особисті немайнові права залишаються у творця, а майнові права на об'єкт інтелектуальної власності належать творцеві та особі, з якою він перебуває у трудових відносинах, спільно, або замовнику, якщо інше не встановлено законом або договором.

Суб'єкт права інтелектуальної власності має право розпоряджатися цим об'єктом на свій розсуд. Це означає юридичну можливість визначати правову долю даного об'єкта: продавати, дарувати, обмінювати, здавати в оренду чи найм та вчиняти інші цивільно-правові правочини. Право інтелектуальної власності є непорушним. Ніхто не може бути позбавлений права інтелектуальної власності чи обмежений у його здійсненні, крім випадків, передбачених законом.

Список використаних джерел

1. Поняття права інтелектуальної власності. URL: <https://www.shatarska.in.ua/16-ponyattya-prava-intelektualnoi-vlasnosti-subyeki-i-obyeki-prava-intelektualnoi-vlasnosti-pidstavi-viniknennya-prava-intelektualnoi-vlasnosti-zaxist-prava-inte/>
2. Інтелектуальна власність: її ознаки та види. URL: <https://fpsp.npu.edu.ua/ya-mayu-pravo-yustytsiia-na-kozhen-den/957-shcho-take-intelektualna-vlasnist>
3. Об'єкти і суб'єкти інтелектуальної власності, їх розподіл та види. URL: https://pidru4niki.com/1245010547122/pravo/obyekti_subyeki_prava_intelektualnoy_i_vlasnosti
4. Суб'єкти права інтелектуальної власності. URL: https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/Право_інтелектуальної_власності
5. Об'єкти і суб'єкти інтелектуальної власності. URL: <https://testderz.com/zno-pravo/civil-law-lecture/обекти-та-субекти-права-інтелекту/>